

Viite: lausuntopyyntöne 19.5.2014

LAUSUNTO YK:N YRITYKSIÄ JA IHMISOIKEUKSIA KOSKEVIEN OHJAAVIEN PERIAATTEIDEN KANSALLISESTA TOIMEENPANOEHDOTUKSESTA

Kiitämme työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta kommentoida virkamiestyöryhmän laatimaa mietintöä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden (UNGP) kansallisesta toimeenpanosta.

Esitämme lausuntomme alussa yleisiä huomioita mietinnön sisällöstä. Lisäksi olemme koostaneet mietinnön sisältöä tarkastelevat kommenttimme vastaamaan rakenteeltaan edellistä järjestöjen 2.5.2014 jättämää lausuntoa koskien Ruggien periaatteiden valmistelua. Järjestöjen tuolloin esittämät suositukset on lihavoitu ja kommentoimme niiden valossa työryhmän mietinnön sisältöä.

Yleisiä huomioita

Järjestöt haluavat kiittää virkamiestyöryhmän esitystä Ruggien periaatteiden ydinkysymysten kattavasta esittelystä. Mietintö tunnistaa valtion velvollisuuden suojella ihmisoikeuksia niin menettelytapojen, sääntelyn kuin oikeusratkaisujenkin avulla sekä valtion roolit julkisena hankkijana, rahoittajana ja omistajana.

On ilahduttavaa huomata, että kansalaisjärjestöjen esiin tuomia kantoja on selvästi kuultu ja niitä käydään läpi mietinnössä. Mietintö ottaa erikseen kantaa muun muassa ehdotukseen sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen pakollisuudesta (s. 17) sekä lakisääteisestä huolellisuusvelvoitteesta (s. 22). Myös kansalaisjärjestöjen tekemä työ yritysten ihmisoikeusvaikutusten tarkkailijana tunnustetaan ja sitä halutaan vahvistaa.

Työryhmä esittää konkreettisia toimia kauppaa- ja investointipolitiikan alalla ml. ihmisoikeustilanteen arviointien vahvistamista ja seurantaa sekä selvitystä siitä, miten kauppa ja ihmisoikeudet sekä kauppa ja työelämän oikeudet on huomioitu EU:n, Yhdysvaltojen ja eräiden muiden maiden vapaakauppasopimuksissa.

Mietinnön hyvistä puolista huolimatta monet konkreettiset ja Ruggien periaatteiden kannalta keskeiset toimenpiteet antavat kuitenkin odottaa itseään.

Mietinnön esipuheessa todetaan, että ”*[t]yöryhmän näkemyksen mukaan suomalaisten yritysten toiminta kestää hyvin kansainvälisen vertailun ja yksittäisistä epäonnistumisista huolimatta yritysten tahtotila on hyvä. Tarkoituksellinen tai tietoinen ihmisoikeuksien loukkaaminen on erittäin harvinaista.*” Järjestöt katsovat, ettei yritysten hyvä tai huono tahto voi olla lähtökohta lainsäädännön rakentamiseen. Yritykset ovat oikeushenkilöitä, joiden pääasiallinen tarkoitus on tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen tai muille edunsaajilleen¹. Yritysten toimintaa tulee säännellä niin, että ne eivät voi tuottaa voittoa

¹ Osakeyhtiölaki 1:5§ ”Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin.”

ihmisoikeuksia loukkaamalla.

Mietintöä tulisi jatkokäsittelyssä muokata niin, että se esittää konkreettisia jatkotoimenpiteitä, joilla vastataan Ruggien periaatteiden keskeisiin kysymyksiin yrityksille asetettavasta ihmisoikeuksista koskevasta huolellisuusvelvoitteesta, raportoinnista ja oikeussuojakeinoista.

Työryhmä kertoo, että se ”luovuttaa mietintönsä työ- ja elinkeinoministeriölle tietoisena siitä, että ehdotettu toimeenpanosuunnitelma on vasta alku työlle ihmisoikeuksien paremmaksi turvaamiseksi yritystoiminnan yhteydessä”. Tämä, mietinnössä ehdotetut jatkotoimenpiteet sekä vielä monet auki jäävät keskeiset kysymykset antavat odottaa, että Suomi panostaa yritysvastuukysymyksiin myös seuraavalla hallituskaudella.

Lainsäädäntökartoitus

Suositus: Järjestöt esittivät, että lainsäädäntökartoituksen tehtäväksi asetetaan selkeästi Suomen nykyllä lainsäädännöllä kartoittaminen suhteessa Ruggien periaatteiden avainkysymyksiin: huolellisuusvelvoite, raportointi ja juridiset oikeussuojakeinot. Työn tavoitteeksi tulee asettaa konkreettinen nykytilan analyysi, jolla tähdätään muutostarpeiden kartoitukseen ja selkeisiin suosituksiin.

Työryhmän muistio ehdottaa (s. 12) jatkotoimenpiteenä, että ”teetetään selvitys Suomen lainsäädännöstä suhteessa kansainvälisen liiketoiminnan sääntelyyn ja ohjaukseen erityisesti vakavien ihmisoikeusloukkausten ehkäisemiseksi ja loukkausten korjaamiseksi”.

Tämä työryhmän ehdottama jatkotyö on erittäin tärkeä ja tukee yhteiskuntavastuusta vuonna 2012 annetun periaatepäätöksen² kirjausta: ”Valtioneuvoston piirissä valmistellaan suunnitelma YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden toimeenpanemiseksi. Suunnitelman teon yhteydessä selvennetään julkishallinnon välistä työnjakoa ja tarkistetaan mahdolliset lainsäädännölliset muutostarpeet.”

Työryhmä ei ole kuitenkaan tarkastanut tai esittänyt lainsäädännön muutostarpeita osana esitystään, joten lainsäädäntökartoituksen toteuttaminen on sinänsä jo osa vuonna 2012 annetun periaatepäätöksen toimeenpanoa, ei sinänsä uusi toimi.

Huolellisuusvelvoite (human rights due diligence)

Suositus: Järjestöt esittävät lakiin kirjauksia siitä, että kaikkien yritysten tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia ja toteuttaa huolellisuusvelvoitetta sekä siitä raportointia.

Huolellisuusvelvoitteen toteutus tulee selkeyttää kansallisella standardilla. Standardin tulee olla yhdenmukainen ja mahdollisimman yksityiskohtainen ja perustua YK-periaatteiden mukaisiin vähimmäisvelvoitteisiin. Valtion on

² Yhteiskuntavastuun periaatepäätös 2012, saatavilla osoitteessa:
http://www.tem.fi/files/35049/vnp_yhteiskuntavastuu_2012.pdf

huomioitava standardissa yritysten eri koot ja toimintaympäristöt. Standardi tulisi kehittää sidosryhmäyhteistyön kautta. Oikeussuojan toteutumisen kannalta on keskeistä, että yrityksen omien toimien lisäksi huolellisuusvelvoite ulotetaan kattamaan sen työntekijöiden, tytäryhtiöiden, alihankkijoiden sekä muiden mahdollisten yrityksen edustajien ja toimeksisaajien teot.

Mietinnön keskeisin puute on, että työryhmä ei esitä kehitettäväksi lakisääteistä ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta (s. 22–23). Työryhmä perustelee tätä sillä, että velvoitteiden määrittäminen olisi vaikeaa. Haastavana nähdään lainsäädännön ulottuminen kansainväliseen toimintaan. Perusteluissa viitataan myös siihen, että kansainvälisten ohjeiden mukaan riittävä huolellisuusperiaatteen noudattaminen määritellään aina tapauskohtaisesti. Lisäksi jälkikäteisarvio nähdään vaikeaksi, koska YK- ja OECD-periaatteet painottavat ennakoarviointia.

Työryhmän näkemys on ihmisoikeussuojan kannalta erityisen ongelmallinen, sillä nimenomaan huolellisuusvelvoite on keskeinen väline yritysten vastuuttamiseksi niissä tilanteissa, joissa ne toimivat globaalisti ja hyötyvät eri valtioiden kansallisten lakien suomista hallinta-aukoista joutumatta kuitenkaan ottamaan vastuuta ihmisoikeuksien noudattamisesta ulkomaisessa tuotantotoiminnassa, josta ne hyötyvät ja johon ne osallistuvat.

Monikansallisille yrityksille on jo nyt säädetty erilaisia due diligence -velvoitteita liittyen yksittäisiin kansainvälisluonteisiin asioihin kuten korruptioon, rahanpesuun, tuoteturvallisuuteen ja muuhun kuluttajansuojaan sekä suhteessa alihankkijoihin esimerkiksi konfliktimineraalien kaupassa ja ihmiskaupan ehkäisemisessä. Näin ollen työryhmän perustelut eivät vakuuta järjestöjä. Myös kansallisissa laeissamme due diligence -velvollisuus tunnetaan esimerkiksi kuluttajaturvallisuuslaissa ja elintarviketurvallisuuslaissa.

Mietinnössä esitetyssä lainsäädäntöselvityksessä (ks. edellinen kohta) huolellisuusvelvoitteen ja siitä raportoinnin tulee olla keskeisellä sijalla samoin kuin riittävien oikeussuojakeinojen.

Työryhmän esittämän huolellisuusvelvoitetta koskevan pyöreän pöydän keskustelun päämäärä jää epäselväksi (s. 23). Työn tavoitteeksi tulisi selkeästi määrittää sitovan kansallisen ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusvelvoite-standardin kehittäminen.

Jo valtioneuvoston yritys- ja yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen (2012) lähtökohtana on valmistella sidosryhmäyhteistyöllä työkalu, jonka avulla voidaan edistää YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden toteutumista käytännön tasolla.

Raportointivelvoite

Suositus: Suomen tulee laatia yrityksille sitovat huolellisuusvelvoitteet, jolloin yhtiön vastuu seuraisi due diligence -velvollisuuksien rikkomisesta Suomen lainsäädännön nojalla. Suomen tulee myös säätää yrityksille laissa selkeät

raportointivaatimukset huolellisuusvelvoitteen toimeenpanosta.

Huolellisuusvelvollisuus on ulotettava koskemaan myös Suomen rajat ylittäviä toimintoja ja yrityksen omien toimien lisäksi sen työntekijöiden, muiden edustajien ja toimeksisaajien teot sekä yrityskonsernin muiden yhtiöiden toimet missä tahansa ne toimivatkin.

Mietintö ei aseta lisätavoitteita (Non Financial Reporting eli yritysraportointi) NFR-direktiivin (s. 14–15) kansalliselle toimeenpanolle, vaikka direktiivissä on paljon merkittäviä puutteita. Direktiiviin ei ole tulossa yhtenäistä vertailukelpoista raportointimallia eikä selkeää valvonta- ja sanktiomekanismia. Direktiivi perustuu niin sanottuun noudata tai selitä -malliin. Tämä tarkoittaa, että yritykset voivat jättää raportoimatta haluamiaan asioita kunhan ne tarjoavat raportoimatta jättämiselle jonkin kelvollisen selityksen. Tämä tarjoaa yrityksille laajan mahdollisuuden jättää kiusalliset asiat raportoinnin ulkopuolelle. Ainoa kansallinen toimenpide, jota työryhmä ehdottaa, on ihmisoikeuksien lisääminen kansallisen yritysraportointikilpailun teemaksi vuonna 2015 (s. 23).

Kuten edellä on todettu, raportoinnin tulee olla keskeisellä sijalla lainsäädäntöselvityksessä.

Oikeussuojakeinot

Suositus: Suomen olisi varmistettava täällä kotipaikkaansa pitävien yritysten vastuun toteutuminen viime kädessä siten, että ihmisoikeusloukkausten uhreilla olisi pääsy tehokkaisiin oikeuskeinoihin erityisesti niissä (sääntely- ja hallintoaukko)tilanteissa, joissa suomalaiset yritykset syyllistyvät ihmisoikeusloukkauksiin ulkomailla. Ensisijaisesti Suomen tulee kehittää juridista oikeussuojaa tuomioistuimissa. Tämä käsittää a) rikosoikeudelliset b) siviilioikeudelliset ja c) hallinto-oikeudelliset keinot.

Mietintö ei esitä kunnianhimoisia ja konkreettisia toimia, joilla valtio kantaisi velvollisuutensa suojella ihmisiä yritystoiminnan aiheuttamilta ihmisoikeusloukkauksilta. Tämä on vakava puute jo siinä mielessä, että tekstissä eksplisiittisesti todetaan ettei tällä hetkellä käytössä oleva OECD-valituksiin perustuva kansallisen yhteyselimen lausunto edes ole varsinainen oikeussuojakeino. Oikeussuojan kehittäminen sivuutetaan sillä, että Suomi osallistuu kansainväliseen keskusteluun. Mietintö korostaa konsultaatiota ja sovittelua.

Mietintö nostaa keskeiseksi elementiksi ”*yritysten ja kansalaisjärjestöjen välisen dialogin lisäämisen*” ja esittää tukea järjestöille, jotka seuraavat ja tukevat ihmisoikeusloukkausten uhreja. Vaikka yritysten ja kansalaisyhteiskunnan välinen vuoropuhelu on erittäin tärkeää – ja Suomessa aliresurssoinnista huolimatta monilta osin jo nykyisellään tiivistä ja rakentavaa – ei se vastaa Ruggien periaatteiden ydinkysymykseen valtion ihmisoikeuksia koskevasta suojeluvelvoitteesta.

Kuten edellä on todettu, oikeussuojakeinojen tulee olla keskeisellä sijalla lainsäädäntöselvityksessä.

Valtion ylläpitämät muut kuin oikeudelliset valitusmekanismit

Suositus: OECD-valitusten tutkimiseen on osoitettava riittävät resurssit. Pöyrytapauksesta saadut kokemukset on evaluoitava (Ruggien periaatteiden kohta 31. tarjoaa tähän kriteeristön. Evaluaatiolla on varmistettava, että valitusprosessissa kohdellaan jatkossa tasapuolisesti niin valittajia kuin valituksen kohdetta ja että prosessi on mahdollisimman avoin) ja käytäntöjä kehitettävä tämän pohjalta.

Mietinnössä ei ehdoteta lisää resursseja OECD-yhteyselimen toiminnalle ja työ- ja elinkeinoministeriön yritys vastuutyötä tekeville osastoille. Tämä on ristiriidassa aiemman vuonna 2012 annetun yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen kanssa, jossa resursseja luvattiin lisätä.

Myös työryhmän ehdotus OECD:n toimintaohjeisiin liittyvän kansallisen yhteyselimen kehittämisestä on epäkonkreettinen. Kansallisen yhteyselimen toiminnasta tulisi tehdä ulkopuolinen puolueeton arvio.

Johdonmukaisuus kaikilla politiikan aloilla

Suositus: Suomen tulee edistää UNGP:n toimeenpanoa johdonmukaisesti kaikilla politiikan aloilla ja poikkihallinnollisesti. Johdonmukaisuuden toteutumista tulee arvioida säännöllisesti, esimerkiksi ulkoministeriön eduskunnalle laatiman johdonmukaisuusselonteon yhteydessä.

Mietintö ei ota asiaan selkeää kantaa. Tämä on valitettavaa, sillä yritys vastuuta ei voi tarkastella erillisenä kysymyksenä vaan aitoa yritys vastuuta edistetään vain poikkihallinnollisilla ja johdonmukaisilla kaikkia politiikan aloja koskevilla toimilla.

Yritysvastuu kansainvälisellä tasolla

Suositus: Suomen tulisi ajaa YK:ssa kansainvälisiä, sitovia sääntöjä yritysvastuusta toimeenpanomekanismeineen. Tällä hetkellä YK:n ihmisoikeusneuvosto kartoittaa mahdollisuutta kansainväliselle *Business and Human Rights* -sopimukselle. Suomen tulisi tukea aktiivisesti tätä työtä.

Kansainväliset toimet ovat avainasemassa ihmisoikeussuojan kannalta. Mietinnössä ei kuitenkaan esitä konkreettisia toimia, vaan lähinnä keskusteluun osallistumista (pois lukien edellämainittu konkretia kauppapolitiikkaan liittyen).

On huolestuttavaa, että Suomi ei ole kanssasuosittanut YK:n ihmisoikeusneuvostossa esitettyä valtioiden välistä sopimusta yritysten ihmisoikeus vastuista. Mietinnössä todetaan vain, että Suomi painottaa kansainvälisissä ihmisoikeuselimissä huolellisuusperiaatteen sisällön kehittämistä. Oikeussuojan kannalta ja aukkojen paikkaamiseksi kuitenkin nimenomaan sitovan kansainvälisen sopimuksen aikaansaaminen olisi keskeinen eikä

huolellisuusvelvoitteen selkeyttämistä voi nähdä tälle vaihtoehtoisena vaan rinnakkaisena toimena. Suomen passiivisuutta voi pitää jopa hallitusohjelman vastaisena, sillä sen mukaan "hallitus tukee hankkeita yritysvastuuta koskevien kansainvälisten normien ja ohjeistojen vahvistamiseksi".

Suomen tulee kaikessa systemaattisesti toteuttaa hallitusohjelman kirjausta ja ajaa yritysvastuuta ei yhteyksissä eteenpäin kansainvälisellä agendalla. Tästä ovat esimerkkinä myös uudet vuoden 2015 jälkeiset kehitystavoitteet.

Valtio-omisteiset yhtiöt

Suositus: Valtio-omisteisten yhtiöiden erityisvastuu ihmisoikeuksista tulee huomioida omistajapolitiikkaa koskevissa linjauksissa. Valtio-omisteisilta yrityksiltä tulee edellyttää ihmisoikeusriskien arviointia ja riskeistä raportointia. Nykyinen raportointimekanismi tulee arvioida ihmisoikeusnäkökulmasta. Valtion tulee ottaa käyttöön erillinen valitusmekanismi valtio-omisteisten yritysten ihmisoikeusloukkauksien ilmiantamiseksi. Valtion sijoitusyhtiö Solidiumin yritysvastuuperiaatteiden³ lähtökohta tulee muuttaa vastaamaan Ruggien periaatteita. Tällä hetkellä riski määritellään Solidiumin toiminnassa taloudellisesta näkökulmasta, mutta myös ei-taloudellisesti merkittävät ihmisoikeusriskit valtio-omisteisten yritysten toiminnassa tulee arvioida ja niihin tulee puuttua.

Mietintö ei esitä omistajaohjaukseen mitään uusia konkreettisia keinoja eikä edes mainitse Solidiumia. Tämä on valitettavaa sillä viime aikaisten, muun muassa Stora Enson toimintaan liittyvien, yritysvastuukohujen jälkeen omistajaohjaukselta odotetaan vahvempia toimia ihmisoikeuksien kunnioittamiseksi valtio-omisteisten yritysten toiminnassa.

Julkiset hankinnat

Suositus: Sosiaalisen vastuun kriteerien käyttö kilpailutuksessa (esimerkiksi selvitykset ILO:n perussopimusten noudattamisesta tavarahankinnoissa) tulee säätää pakolliseksi hankintalaki uudistettaessa päivitetyn EU-direktiivin pohjalta. Julkisille hankkijoille tulee asettaa myös vaatimukset asetettujen sosiaalisten kriteerien valvonnasta sopimuskauden aikana. Valvontaan liittyen julkisten hankkijoiden yhteistyötä tulee kehittää (esimerkiksi Malmön kaupungin mallin mukaisesti). Valvontayhteistyötä tulisi Suomessa kehittää esimerkiksi valtion omistaman hankintayhtiö Hanselin koordinoimana.

Suomen tulee tehdä erillinen valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalisesti vastuullisista hankinnoista ja asettaa niille numeerisia tavoitteita vastaavalla tavalla kuin mitä on asetettu ekologisesti kestävästä hankinnoista.

Työ- ja elinkeinoministeriön tulee lisätä resursseja kuntien sosiaalisesti vastuullisia hankintoja koskevaan neuvontaan: Motiva tulee resurssoida antamaan neuvontaa myös sosiaalisesti kestävästä hankinnoista. Myös Kuntaliiton julkisten hankintojen neuvontayksikön tulee aktiivisesti tarjota kunnille tietoa vastuullisista hankinnoista.

³ Solidium: <http://www.solidium.fi/solidium/yritysvastuu>

Sosiaalinen kestävyys tulee huomioida kaikissa valtion omissa hankinnoissa jo ennen hankintalain uudistamista.

Järjestöt pitävät hyvänä sitä, että työryhmä ehdottaa julkisten hankintojen ilmoituspalvelu Hilman uudistuksen yhteydessä lisättävän hankintailmoituksiin sosiaalisia näkökohtia koskevaa kohtaa, jolla parannetaan vastuullisten hankintojen tilastointia ja kiinnitetään hankkijoiden huomiota sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin.

Työryhmän perustelut sosiaalisesti kestävien julkisten hankintojen pakolliseksi tekemisen haasteista (s. 17) eivät kuitenkaan vakuuta. Järjestöt katsovat, että hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden pakolliseksi tekeminen ei muuttaisi hankintalain menettelytapalainsäädännöllistä luonnetta.

Jo nykyinen hankintalaki määrittelee asiat, jotka tarjouspyynnöissä on oltava (7:41§) koskien esimerkiksi ehdokkaiden tai tarjoajien taloudellista ja rahoituksellista tilannetta, teknistä kelpoisuutta ja ammatillista pätevyyttä. Näihin pakollisena huomioitaviin asioihin voitaisiin lisätä myös tarjoajien vastuullisuuskäytäntöjen selvittäminen (esimerkiksi työelämän oikeuksiin liittyen). Hankintalaki mainitsee jo nyt esimerkiksi ILO:n sopimukset (7:49§) vapaaehtoisesti käytettävänä erityisehtona eikä niiden vaatimisen pakolliseksi tekeminen tältäkin osin muuttaisi lain luonnetta.

Työryhmä perustelee myös, että kategorinen velvoite johtaisi siihen, että myös ihmisoikeusvaikutuksiltaan pienen riskin hankintaan tulisi varata seurantaresurssit. Tämä ei ole ollut järjestöjen ehdotuksen tarkoitus, vaan sosiaalisten erityiskriteerien pakollisuus voitaisiin rajata esimerkiksi tietyn kynnsarvon ylittäviin riskimaahankintoihin.

Valtion myöntämät tuet

Suositus: Valtion tulee varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen niiden yritysten toiminnassa, joita se resursoi tai joiden kautta se sijoittaa julkisia varoja (esim. Finnfund, Finnvera, eläkerahastot). Julkisen rahoituksen myöntämisen ehdoksi on asetettava ihmisoikeuksien kunnioittaminen vaatimalla yrityksiä esittämään tiedot huolellisuusvelvoite-käytännöistään. Tulee myös varmistaa, että rahoitettujen yritysten toimintaa koskee UNGP III pilarin mukaiset valitusmekanismit. Lisäksi rahoitusta antavien instituutioiden on tarjottava palveluja ja koulutusta ihmisoikeusriskien arviointiin ja riskien minimoimiseen.

Valtion rooliin rahoittajana ei esitetä uusia avauksia eikä käydä läpi nykytilannetta niiden toimijoiden osalta, joita valtio resursoi tai joiden kautta se sijoittaa julkisia varoja (esim. Finnfund, Finnvera, eläkerahastot). Julkisen rahoituksen myöntämisen ehdoksi ei esimerkiksi velvoiteta yrityksiä kertomaan huolellisuusvelvoite-käytännöistään. Tämä on vastoin Ruggien periaatteita, joissa korostetaan valtiorahoitteisen yritystoiminnan erityisvastuuta ihmisoikeuksista.

Kauppa- ja investointipolitiikka

Suositus: Suomen tulee edistää UNGP:n toimeenpanoa johdonmukaisesti investointi- ja kauppasopimuksissa, pakotepolitiikassa ja vienninedistämässä.

Suomen tulisi aina nostaa ihmisoikeuksien toteutuminen esille kolmannen maan kanssa vienninedistämässä ja kauppa- ja investointisopimukseen liittyvissä neuvotteluissa. Suomen tulisi vaatia Euroopan komissiota toimimaan näin vastaavissa neuvotteluissa, joita se hoitaa Suomen puolesta. Myös Everything but Arms (EBA) -ohjelmassa tulisi huomioida ihmisoikeusriskit. Esimerkiksi Kambodzassa EBA-ohjelman puitteissa toimiva yrityksiä on syytetty maakaappauksista.

Suomen tulee edistää sitä, että ihmisoikeuskysymykset on huomioitu erillislausekkeena kaikissa EU:n kauppa- ja investointisopimuksissa ja että niiden toteutumista seurataan myös sopimusten solmimisen jälkeen. Investointisuoja- ja ihmisoikeussuojalausekkeiden välistä suhdetta tulee selkeyttää.

Ulkoministeriön on laadittava merkintäohjeisto Israelin ja Marokon siirtokunnista tuleville tuotteille tai otettava käyttöön EU-tasolla laadittu merkintäohjeisto.

Järjestöt ovat tyytyväisiä siitä, että työryhmä esittää konkreettisia toimia kauppa- ja investointipolitiikan alalla ml. ihmisoikeustilanteen arviointien vahvistamista ja seurantaan sekä selvitystä siitä, miten kauppa ja ihmisoikeudet sekä kauppa ja työelämän oikeudet on huomioitu EU:n, Yhdysvaltojen ja eräiden muiden maiden vapaakauppasopimuksissa.

Yksittäisenä kysymyksenä ulkoministeriöltä odotetaan edelleen toimenpiteitä Israelin ja Marokon siirtokunnista tulevien tuotteiden merkintäohjeiston käyttöön ottoa. Kyseisten tuotteiden merkitseminen kansainvälisen yhteisön usein toistettujen kantojen ja EU:n kuluttajasuojaa koskevien direktiivien mukaisesti (mm. Sopimattomat kaupalliset menettelyt -direktiivi, 2005/29/EC) on helppo ja konkreettinen, mutta ihmisoikeuksien kannalta tärkeä toimenpide.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifiointi

Suositus: Suomen tulisi ratifioida viipymättä alkuperäiskansojen ja vammaisten ihmisoikeuksia koskevat sopimukset sekä siirtotyöntekijöitä ja heidän perheidensä suojelua koskeva YK:n yleissopimus.

Mietintö ei ota tähän kantaa. Tämä on valitettavaa, sillä sopimusten ratifioiminen olisi tärkeä signaali Suomen omasta sitoutumisesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Hallinnon vastuu tiedottamisesta

Suositus: Yrityksille on tarjottava koulutusta yritysvastuukysymyksistä. Lisäksi keskeisten virkamiesten systemaattinen koulutus yritysvastuukysymyksiin on tärkeää, myös Suomen lähetystöissä. Team Finland -verkoston toiminnassa on huomioitava yritysvastuu ja ihmisoikeudet entistä vahvemmin. Suomen lähetystöjen

ja työ- ja elinkeinoministeriön rahoituksella toimivan Finpron on neuvottava yrityksiä toimintamaidensa ihmisoikeusriskeistä. Eri ministeriöiden välistä yhteistyötä on tiivistettävä.

Lisäksi olisi tuotettava erityistä materiaalia kiistanalaisimpien yritys vastuukysymysten ratkaisemiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymys elämiseen riittävästä palkasta riskimaissa sekä ammatillisen järjestäytymisen varmistaminen maissa, joissa ei ole ratifioitu vapaata järjestäytymistä ja kollektiivista sopimista koskevia ILO:n perussopimuksia.

Mietintö esittää Team Finland -yhteistyössä huomioitavaksi ihmisoikeudet vienninedistämismatkojen taustamateriaaleissa sekä ihmisoikeuskysymyksien liittämistä palveluvalikoimaan. Tämä on tervetullut aloite.

Resurssit

Suositus: Resursseja OECD contact pointin toiminnalle ja työ- ja elinkeinoministeriön yritys vastuutyötä tekeville osastoille on lisättävä, jotta ne kykenevät vastaamaan Suomen nykyisistä sitoumuksista OECD:n monikansallisten yritysten toimintaohjeen toimeenpanossa sekä UNGP toimeenpanosuunnitelman koordinoinnista.

Ks. kohta: Valtion ylläpitämät muut kuin oikeudelliset valitusmekanismit.

Suositus: Myös järjestöjen työtä yritys vastuun toteutumiseksi on tuettava. Useissa muissa Euroopan maissa järjestöjen yritys vastuututkimusta ja tiedotustyötä tuetaan merkittävästi julkisista varoista. Järjestöjen tekemä työ ylläpitää yhteiskunnallista yritys vastuukeskustelua ja lisää vuoropuhelua yritysten ja järjestöjen välillä. Järjestöjen tekemä tutkimus- ja tiedotustyö täydentää yritysten huolellisuusvelvoitteita ja edistää avoimuutta.

Työryhmä ehdottaa yritystoiminnan ihmisoikeuskysymyksiä seuraaville järjestöille rahoitusta (s. 25). Työryhmän ehdotus on tervetullut ja seuraa eurooppalaista kehitystä: esimerkiksi Ruotsissa ja Hollannissa yritys vastuutyötä tekeville järjestöille on tarjolla erillistä tukea. Suomessa tuki on ollut projektikohtaista tai sitä jaetaan yksittäisille järjestöille ilman avointa hakua.

Työryhmä ehdottaa (s. 13) myös Suomen tuen jatkamista YK:n alaiselle Global Compact -ohjelmalle, jota vuonna 2013 tuettiin 350 000 eurolla. Mietinnössä esiin nostettu tuki Business for Peace -aloitteelle (200 000 euroa vuosina 2013–2014) on myös Global Compactin alaista toimintaa. Global Compact on tehoton, ylimalkaisiin periaatteisiin ja löyhään vuosittaiseen raportointiin perustuva aloite, joka on todettu puutteelliseksi myös YK:n sisäisessä tarkastuksessa. Ohjelma tarjoaa yrityksille helpon tavan käyttää YK:n alaista ohjelmaa yritys vastuusta viestimiseen ilman riittäviä seuranta- ja sanktiomekanismeja. Suomen tuki Global Compactille tulisi suunnata tehokkaampiin yritys vastuuhankkeisiin.

UNGP:n periaatteiden toimeenpanosuunnitelman seuranta

Suositus: Kansalliseen toimeenpano-ohjelmaan tulisi lisätä ajallisesti määritelty tarkastuslauseke, jonka perusteella tavoitteiden toteutuminen arvioitaisiin seuraavalla hallituskaudella. Hallituksen tulisi raportoida eduskunnalle UNGP:n toimeenpanemiseksi tehdyistä toimenpiteistä.

Mietintö esittää toimenpideohjelman toteutumista seurattavaksi säännöllisesti vuosittain. Tavoite on hyvä, mutta seurannan tasoa tulisi tarkentaa. Toimeenpanosuunnitelman painoarvon lisäämiseksi olisi tärkeää, että hallitus raportoi eduskunnalle UNGP-toimeenpanon edistämiseksi tehdyistä toimenpiteistä.

Tähän lausuntoon yhtyvät:

Finnwatch

Kepa

Kirkon Ulkomaanapu

Ihmisoikeusliitto

Pelastakaa lapset

Eettisen kaupan puolesta Eetti

Kehys

Dalitien solidaarisuusverkosto

Plan Suomi

Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK

World Vision

Reilu kauppa

Suomen Lähetysseura

Vammaisjärjestöjen kehitysyhteistyöyhdistys FIDIDA